

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ:

Збірник наукових праць
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Том VII

ЕКОЛОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 36

Житомир – 2014

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир: “Вид-во ЖДУ ім. І. Франка”, 2014. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 36. – 552 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор

С.Д. Максименко

Редакційна колегія:

Чепелева Н.В. (заступник головного редактора), дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; Балл Г.О., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; Карамушка Л.М., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; Смульсон М.Л., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; Кокун О.М., доктор психол. наук, професор; Швалб Ю.М., доктор психол. наук, професор; Піроженко Т.О., доктор психол. наук, ст. н. с.; Кісарчук З.Г., кандидат психол. наук, ст. н. с.; Семенова Р.О., кандидат психол. наук, ст. н. с.; Чепе М-Л.А., кандидат психол. наук, ст. н. с.

*Друкується за ухвалою Вченої ради Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України.*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(Постанова Президії ВАК України № 1-05-5 від 1.07.2010)*

ЗМІСТ

<i>Алмашій І.І.</i>	Регіональні громадські організації як суб'єкт формування екологічної культури молоді	8-16
<i>Бабильова О.М.</i>	Соціальні уявлення батьків у структурі дитячо-батьківських відносин як детермінанта екології особистості дитини (рос.)	17-25
<i>Белановська М.Л.</i>	Екологія сімейних відносин: мотиви вступу в шлюб (рос.)	26-35
<i>Белановська О.В.</i>	«Уроки життєтворчості» в корекції часу і простору життя у старшокласників (рос.)	36-50
<i>Бубряк Т.Ю.</i>	Інтегративний підхід у проектуванні професійної життєдіяльності особистості	51-58
<i>Буковська О.О., Зеленська Т.А.</i>	Психологічні особливості освітнього середовища дитини з особливими потребами	59-67
<i>Бурлакова І.А.</i>	Психологічні особливості ставлення до професійного здоров'я у вимірі ціннісних орієнтацій майбутніх спеціалістів	68-80
<i>Варга В.С.</i>	Аналіз теоретичних підходів до етнічних особливостей сімейного виховання	81-92
<i>Вернік О.Л.</i>	Життєдіяльність як проблема екологічної психології (рос.)	93-102
<i>Вовчик- Блакитна О.О.</i>	Сім'я як середовище розвитку дитини	103-112

<i>Воронова О.Ю.</i>	Модель рефлексії в професійній діяльності педагога-вихователя	113-120
<i>Габа І.М.</i>	Експертиза як спосіб оцінки інноваційного потенціалу освітнього середовища внз	121-130
<i>Гірченко О.Л.</i>	Образ національного героя (жінки) в уявленнях студентської молоді	131-144
<i>Голентовська О.С.</i>	Рольова структура команди місце у системі заходів підвищення ефективності командної діяльності	145-154
<i>Гурлева Т.С.</i>	Екологічний аспект смислової взаємодії у сучасному суспільстві	155-161
<i>Євдокимова Н.О.</i>	Формування суб'єктності майбутнього фахівця психологічною службою вищого навчального закладу	162-171
<i>Кахно І.В.</i>	Складові, що впливають на формування мовленнєвої культури майбутнього лікаря-терапевта	172-182
<i>Ковальчук А.А.</i>	Формування екологічно орієнтованої свідомості на сучасній стадії суспільного розвитку	183-196
<i>Корнієнко І.О.</i>	Проблема дослідження розвитку життєвого світу особистості	197-207
<i>Крушельницька І.В.</i>	Екологічний емоційний фон вагітної жінки як барометр здорового розвитку дитини	208-216

<i>Лідська Е.В.</i>	Собака в будинку людини: вікові аспекти взаємодії «людина - домашній собака» (рос.)	217-225
<i>Литвинчук А.І.</i>	Структура екологічної самосвідомості	226-231
<i>Львовочкіна А.М.</i>	Психологічні основи екологічного руху	232-241
<i>Люта Л.П.</i>	Сучасні моделі соціальної політики як інструмент забезпечення екологічності суспільного буття	242-251
<i>Максимов М.В.</i>	Екологічні проблеми міжкультурної комунікації	252-261
<i>Максимова Н.Ю.</i>	Порушення екологічності стосунків як детермінанта девіантної поведінки	262-270
<i>Марценюк М.О.</i>	Роль психологічного стресу в контексті сімейних труднощів	271-280
<i>Меркулова Ю.В.</i>	Екологічність стосунків сторін в юридичному конфлікті при укладанні угод у кримінальному провадженні	281-289
<i>Миколайчук М. І.</i>	Екологічність психологічної допомоги як чинник культури психічного здоров'я індивіда	290-297
<i>Мунасіпова- Мотяш І.А.</i>	Особливості саморегуляції екологічної свідомості в контексті теорії функціональних систем	298-311
<i>Нікольська А.В.</i>	Суспільство як суб`єкт екоорієнтованого проектування (анг.)	312-317

<i>Оліфірович Н.І.</i>	Принцип екологічності в наданні психологічної допомоги студентській молоді (рос.)	318-325
<i>Паламарчук О.М.</i>	Аналіз розвитку екологічного потенціалу у суб'єктів підприємницької діяльності	326-336
<i>Панов В.І.</i>	Екопсихологічні взаємодії в системі «людина - домашній собака»: контури міжвидової психології (рос.)	337-345
<i>Поворозник К.О.</i>	Часова перспектива особистості як ресурс розвитку і самовдосконалення	346-356
<i>Попович (Гісем) Т.О.</i>	Гендерні архетипи К. Г. Юнга як один із поглядів на людську душу та дух	357-367
<i>Радіонова І.Б.</i>	Екологічні проблеми сім'ї, яка виховує дитину з аутизмом (рос.)	368-377
<i>Романова М.К.</i>	Самоставлення дорослої особистості як умова розвитку її екологічної свідомості	378-389
<i>Рудоміно-Дусятська О.В.</i>	Екологічна сутність людської життєдіяльності (рос.)	390-398
<i>Сараєва Н.М., Суханов О.А.</i>	Підготовка майбутніх психологів до розуміння проблем розвитку дітей у регіоні екологічного неблагополуччя (рос.)	399-408
<i>Строгая Ю.В.</i>	Криза середини життя: екологія особистісного розвитку (рос.)	409-419
<i>Субота М.В.</i>	Музика і екологічна культура особистості	420-429

<i>Тюптя О.В.</i>	Соціально-психологічні засади консультативної взаємодії з клієнтом	430-438
<i>Чуйко О.В.</i>	Впровадження професійно-орієнтованих практик в освітню підготовку фахівців соціономічного профілю	439-445
<i>Швалб А.Ю.</i>	Можливості векторного шкалювання при створенні екологічно-орієнтованих проектів (рос.)	446-456
<i>Швалб Ю.М.</i>	Економічна культура як проблема способу життя (рос.)	457-469
<i>Шелевер О.В.</i>	Аналіз агресивної поведінки дітей в умовах закладів інтернатного типу	472-481
<i>Штих І.І.</i>	Спрямованість особистості як фактор розвитку психічних станів учнів	482-490
<i>Лановенко І.І.</i>	Екопсихологічний підхід у розробці сучасної стратегії профілактики делінквентної поведінки молоді	491-498
<i>Матвієнко О.В.</i>	Проектування майбутнього сучасної молоді: визначальні стратегії (рос.)	499-506
Резюме		507-546
Зміст (рос.)		547

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.922.8

КОРНІЄНКО І. О.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Мукачівського
державного університету, м.Мукачєво

У статті проаналізовано окремі компоненти життєвого світу особистості, а саме: ціннісні орієнтації особистості; особливості життєвого простору та параметри життєвого стилю. Здійснено порівняння рівнів вираженості зазначених параметрів на різних вікових етапах. Проаналізована динаміка психічних захистів особистості від учня до молодого спеціаліста. Зафіксовано стан незадоволеності усіх категорій досліджуваних системою організації власного життя та зростання розриву між реальним і бажаним життєвим світом у процесі дорослішання.

Ключові слова: *життєвий світ, життєвий простір, цінності особистості, життєвий стиль, психічні захисти.*

ПРОБЛЕМА ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЖИЗНЕННОГО ПРОСТРАНСТВА ЛИЧНОСТИ

В статье проанализированы отдельные компоненты жизненного мира личности, а именно: ценностные ориентации личности; особенности жизненного пространства и параметры жизненного стиля. Проведено сравнение уровня выраженности указанных параметров на разных возрастных этапах. Проанализирована динамика психологических защит личности от ученика до молодого специалиста. Зафиксировано состояние неудовлетворённости всех категорий исследуемых системой организации собственной жизни и увеличение разрыва между реальным и желаемым жизненным миром в процессе взросления.

Ключевые слова: *жизненный мир, жизненное пространство, ценности личности, жизненный стиль, психологические защиты.*

Актуальність проблеми онтогенезу життєвого світу та життєвого простору особистості штовхає нас до визначення, перш за все, поняття «життєвий світ людини». «Життєвий світ людини» породжуючись особистістю визначає міру його життя. У становленні життєвого світу людини виявляється її схильність до самоорганізації, самодетермінації у власному життєвому просторі. Пояснення виникнення життєвого світу особистості є основною проблемою в психології. Існує безліч думок про те, що таке розвиток, чим обумовлені його кризи, в чому сенс і значення їх для людини. Закономірності становлення життєвого світу людини лише стають предметом пильної уваги психологів.

Вивченням онтогенезу життєвого світу особистості займалися такі вчені як: Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтєв, Л. С. Виготський, В. Є. Ключко та ін.[1, 3, 5] Серед сучасних україн-

ських вчених над питаннями щодо життєвого світу та простору працювали Т. М. Титаренко, Б. М. Голота, А. К. Бичко, І. В. Бичка, М. В. Попович та ін.[2,4]

Зважаючи на зазначене, мета статті полягає у емпіричному дослідженні динаміки онтогенезу життєвого світу особистості різних вікових категорій. Дослідження проводилося на базі Горінчівської ЗОШ І-ІІІ ст., Хустського району, Закарпатської області, в якому брали участь учні 8 та 11 класів та педагогічний колектив і на базі Мукачівського державного університету, де були задіяні студенти 5-го курсу. Загальна вибірка становила 110 досліджуваних.

Для досягнення поставленої мети нами було обрано методики, які допомогли дослідити деякі важливі аспекти розвитку життєвого світу особистості. До цих методик відносяться: методика для вивчення цінностей особистості (Ш. Шварца); методика для вивчення життєвого простору особистості; методика для визначення індексу життєвого стилю.

Обробка результатів методики «Цінності особистості» (Ш. Шварца) проводилася в два етапи: аналіз першої частини «Огляд цінностей» та другої частини «Профіль особистості».

Отже, аналізуючи результати досліджуваних 8-го класу (див. рис.1) найвищі значення були отримані за шкалами: «конформність» $X_{\text{сер}}=6,3$ ($\sigma=0,8$), «доброта» $X_{\text{сер}}=6,1$ ($\sigma=0,8$). Конформізм – це свідомо поступливість людини думку більшості групи для уникнення конфлікту з нею. Наявність пріоритету цінності «конформність» говорить нам про те, що учням легше і простіше підлаштуватися під вимоги оточуючого світу, аніж діяти за власним розсудом та брати ініціативу у власні руки. Це може бути пов'язане з недостатньою сформованістю вольових якостей особистості, що очевидно визначається етапом життя і, відповідно, провідною діяльністю. У учнів добре сформовані моральні, духовні цінності. Доброта – це бажання людини робити хороші вчинки, бути корисним для когось, і – відчувати ці ж почуття від оточуючих. Отримані дані свідчать про домінування позитивного ставлення до оточуючого світу, про доброту до людей і про цінність цієї якості в інших.

Найнижчі показники за шкалами обох частин методики отримали шкали: «влада», де $X_{\text{сер}}=4,3$ ($\sigma=1$) та «стимуляція», де $X_{\text{сер}}=5,0$ ($\sigma=1$). Біологічним підґрунтям стимуляції є потреба у постійній стимуляції, постійному стані збудження, прагнення новизни. Низькі значення за даною цінністю свідчать про неважливість стимулювання прагнень людини, її активності. Низькі показники цінності «влада» говорять нам про

те, що для класу не є домінуючим накопичення матеріальних благ, багатство, набуття авторитету та впливовості.

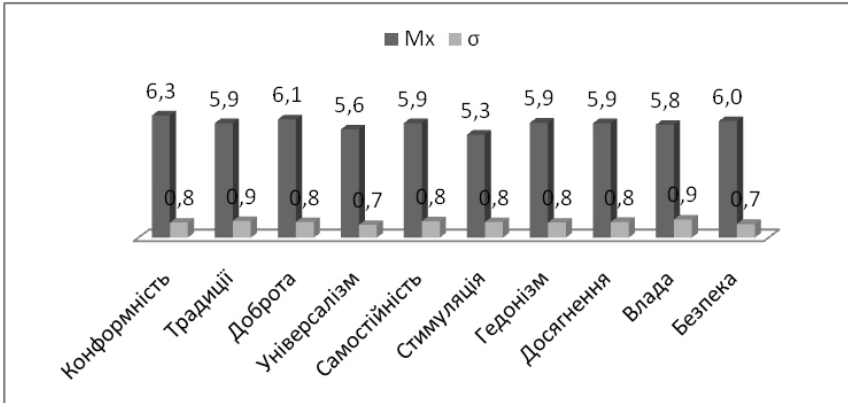

Рис. 1. Первинна статистика методики «Цінності». 8 клас

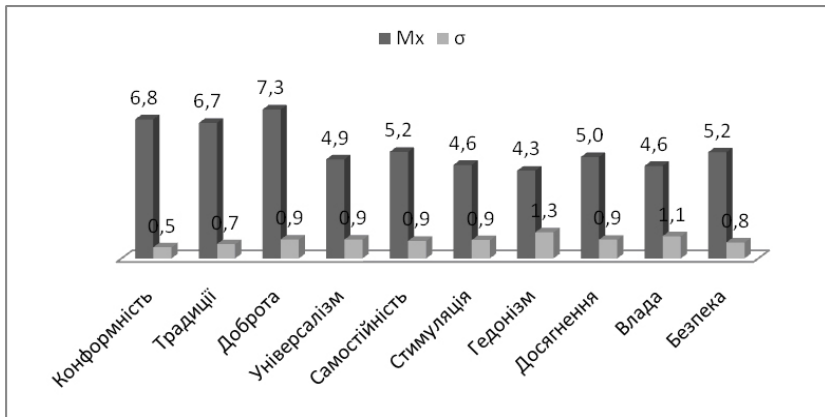

Рис. 2. Первинна статистика методики «Цінності». 11 клас

При аналізі даних, отриманих в групі досліджуваних старшокласників (11 клас) (див. рис.2) нами отримані наступні результати: найвищі показники становить шкала «доброта», де $\bar{X}_{сер} = 7,3$ ($\sigma = 0,9$). Пріоритетність даної шкали може свідчити про достатній рівень сформованості моральних якостей особистості. Доброта є показником гуманного, емпатійного, поважливого ставлення особистості до оточуючого світу, людей. Найнижчі показники має шкала «влада», де $\bar{X}_{сер} = 2,1$ ($\sigma = 1,4$). Влада – це можливість змусити або переконати людей певним чином або за певними правилами. Для групи відносно

неважливими є матеріальне багатство, блага, авторитет та лідерство, соціальна сила, впливовість, що є відносно непередбачуваним результатом і частково може бути пов'язано з економіко-політичною ситуацією в Україні.

У групі досліджуваних студентів 5-го курсу (див. рис. 3) домінує шкала «доброта», де $X_{\text{сер}}=6,9$ ($\sigma=0,9$). На перевагу даної життєвої цінності могли вплинути повна сформованість особистості, сформованість світогляду, всебічна розвиненість особистості. Низькі результати у даній групі досліджуваних становить шкала «влада», де $X_{\text{сер}}=1,6$ ($\sigma=0,6$). Тут можемо сказати про те, що соціальна сила, статус та впливовість для вибірки студентів не є важливим аспектом їх життя та діяльності та не впливає на їх взаємовідносини з іншими людьми.

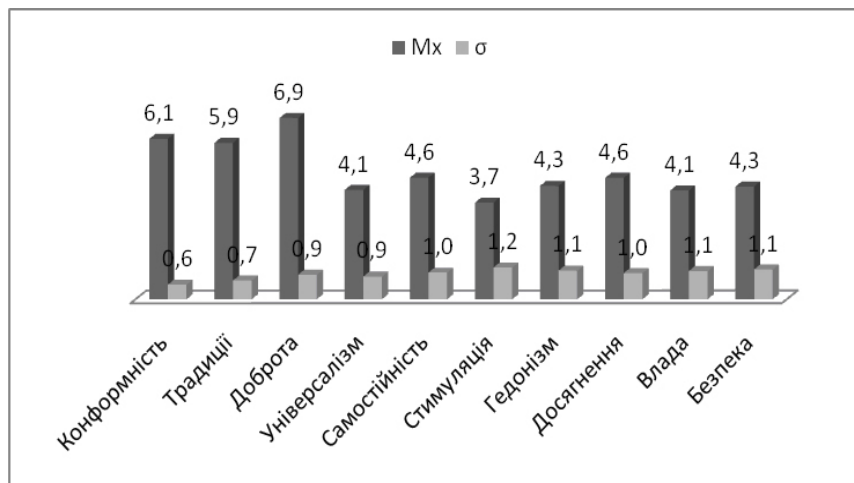

Рис. 3. Первинна статистика методики «Цінності». 5 курс

Аналіз результатів дослідження вибірки дорослих виявили, що найбільший показник має шкала «конформність», де $X_{\text{сер}}=5,4$ ($\sigma=1,2$) (див. рис.4). Інтерпретуючи такі дані можемо припустити, що дорослі люди вважають за краще в деяких ситуаціях погодитися з думкою інших саме задля того, щоб уникнути виникненню конфліктів, непорозумінь, агресії. Цій позиції може передувати наявність певного досвіду, світоглядні позиції досліджуваних з однієї сторони та пасивність, відсутність власної чіткої життєвої позиції – з іншої. Такі результати становлять суттєву загрозу розвитку гармонійної психічно здорової особистості.

Шкала «гедонізм», де $X_{\text{сеп}}=3,1$ ($\sigma=0,8$) має найнижчі результати в групі. Гедонізм – морально-етична доктрина, відповідно до якої насолода є найвищим благом і критерієм людської поведінки, що визначає всю систему моральних вимог. Для дорослих людей, зрілих, важливішими є духовні цінності та потреби, а отримання фізичного задоволення є лише незначним підкріпленням цих потреб. Це пояснюється в першу чергою специфічністю вибірки дорослих у даному дослідженні і не може бути розповсюджено на генеральну сукупність.

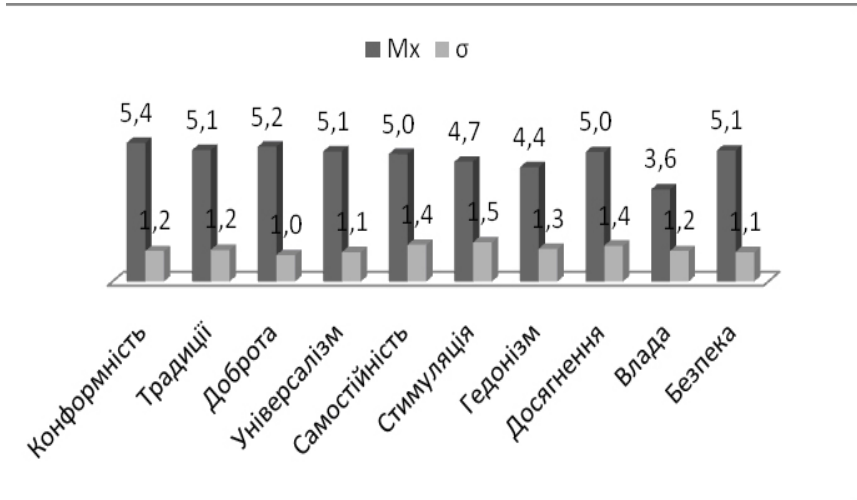

Рис. 4. Первинна статистика методики «Цінності». Дорослі

Отже, у період підлітковості, що характеризується невідповідністю між процесом фізіологічного дозрівання та станом інтелектуального розвитку людини, важливим є відчуття підтримки та безпеки, що впливає на безініціативність підлітка та на небажання щось змінювати в оточенні, пристосовуючись до існуючих порядків суспільства. Протягом життя та діяльності людини відбуваються зміни у ціннісній сфері та в дорослому віці, як показали нам результати дослідження, бажання людини жити за правилами, які диктує суспільство та оточення – залишається однією з найважливіших цінностей життя.

Наступною, ми проаналізуємо результати, отримані за методикою «Індекс життєвого стилю». Розпочнемо з групи досліджуваних учнів 8-го класу. Отже, найбільші показники були отримані за шкалою «регресія», де $X_{\text{сеп}}=10,4$ ($\sigma=3$).

Ці дані свідчать про те, що в даній групі переважає захисний механізм, який полягає у поверненні до інфантильних щаблів психічного розвитку та примітивних форм поведінки. Регресія може проявлятися у демонстрації безпорадності, залежності, інфантильних почуттях та думках, діях. У підлітка, проявом регресії є схильність до ідеалізації знаменитостей, амбівалентність поведінки. Але, в деяких ситуаціях за допомогою регресії, в дітей підліткового віку, може стабілізуватися так звана «позитивна «Я» – концепція і послабитися емоційний конфлікт, який є загрозою для цієї стабілізації.

Найменші показники були отримані за шкалами «заміщення», де $X_{\text{сеп}}=6,1$ ($\sigma=2,2$) та «гіперкомпенсації», де $X_{\text{сеп}}=6,1$ ($\sigma=1,2$). Захисний механізм «заміщення» свідчить про можливий захист від нестерпної ситуації через перенесення реакції з «недосяжного» об'єкта на «досяжний» або через заміну неприйнятної дії на допустиму. Завдяки такому перенесенню спадає напруження, створене незадоволеною потребою. За допомогою «гіперкомпенсації», як психологічного захисного механізму, людина негативні або неприємні для неї думки намагається замінити на ті, що викликали б у неї більш позитивні та хороші емоції.

Оскільки, захисні механізми такі як «заміщення» та «гіперкомпенсація» передбачають наявність або пошук певного зовнішнього об'єкта для прояву власних переживань та проблем, а «регресія» є механізмом захисту за допомогою власної безпорадності та необхідності в підтримці дорослого, то можна говорити про те, що причиною таких результатів може бути ще обмеженість самостійності в діях, недостатня сформованість когнітивної та вольової сфери особистості.

У групі досліджуваних старшокласників 11-го класу ми отримали найбільші значення за шкалою «регресії», де $X_{\text{сеп}}=9,4$ ($\sigma=3$).

У даному випадку такі результати можуть свідчити про вплив кризи даного віку, яка проявляється в переході особистості від опіки батьків до самостійного життя, вибору майбутньої професії, підготовки до вступу у ВНЗ. Тому, наявність даної кризи може обумовлювати бажання у юнаків підтримки, захисту з боку рідних, інфантильну поведінку.

Найменші показники у групі ми отримали за шкалою «заміщення», $X_{\text{сеп}}=5,2$ ($\sigma=2$). Тобто, можемо припустити, що у старшокласників ще недостатньо сформовані моделі поведінки, які пов'язані з умінням переносити небажані ситуації, проблеми на інші об'єкти, які можуть замінити відсутність необхідних об'єктів. Саме тому, попередження негативним

емоціям та станам від цих проблем, у юнаків реалізується за допомогою пошуку підтримки збоку рідних, більш досвідчених та адаптованих до реального життя.

Результати групи досліджуваних студентів 5-го курсу мають наступний вигляд. За отриманими даними домінуючим є механізм захисту «регресія», де $X_{\text{сер}}=11,8$ ($\sigma=3,4$). Прояв механізму захисту «регресія» може бути зумовлений наявністю у студентів низького соціального статусу, відсутністю чіткої картини власного майбутнього, пошуком роботи та з підготовкою до ролі майбутнього працівника. Тому, неготовність до повної самостійності та незалежності може викликати у людини прагнення шукати «захисту», у більш адаптованих і авторитетних людей.

Найменш прийнятним є захисний механізм «заміщення», де $X_{\text{сер}}=6,2$ ($\sigma=1,8$). Тобто, «захист» за допомогою перенесення своїх негативних почуттів, дій на інший об'єкт, який може замінити відсутність реального джерела проблем не є досить дієвим для даної групи досліджуваних.

Останньою категорією досліджуваних є група дорослих особистостей. Тут, переважають, за отриманими результатами у ході дослідження, кілька захисних психологічних механізмів, а саме: «витіснення», де $X_{\text{сер}}=4,9$ ($\sigma=0,8$), «заміщення», де $X_{\text{сер}}=4,9$ ($\sigma=0,8$), «компенсація», де $X_{\text{сер}}=4,9$ ($\sigma=0,8$), «гіперкомпенсація», де $X_{\text{сер}}=4,9$ ($\sigma=0,8$). Найнижчі показники має захисний механізм «регресія», де $X_{\text{сер}}=2,9$ ($\sigma=0,5$).

Отже, на основі вищевказаних даних можемо говорити про те, що для категорії досліджуваних нами дорослих людей більш доцільними є захисні механізми, які дозволяють вивільнити чи перенести свої власні проблеми, переживання та негативні почуття на сторонні об'єкти, ситуації, а ті механізми, що стосуються утримування негативів «у собі», або маніпулювання іншими заради власної психологічної безпеки – ігноруються. Тож, можемо говорити про наявність у дорослих досліджуваних відносної незалежності у думках та вчинках, що може бути результатом багатого життєвого досвіду.

Отже, за результатами, отриманими в ході проведення даної методики на 4-х групах досліджуваних, можна зробити наступні висновки. Захисні механізми мають як позитивну сторону (звільнення від проблем, негативних емоцій, почуттів), так і негативну (якщо людина занадто заглиблюється в проблему, що заважає їй нормально взаємодіяти з оточуючим середовищем). Рівень впливу захисного механізму на особистість залежить як від її індивідуально-психологічних

особливостей так і від її соціального статусу, життєвого досвіду та позиції. Тому, аналізуючи отримані результати бачимо, що домінантність тих чи інших захисних механізмів у різних категоріях досліджуваних груп відрізняються.

Проведення методики «життєвий простір особистості» в кожній групі здійснювалося в два етапи: спочатку поділ відсотків для кола «реального», тобто рівень прояву кожної з сфер у реальному житті досліджуваного, потім так само розподілялися відсотки для кола «ідеального», тобто визначення бажаного рівня прояву цих сфер у житті людини. До цих сфер відносяться: сім'я, навчання і робота, кохання та особисте життя, спілкування. В кінці для кожної групи відсоткові значення за колами «реального» та «ідеального» співвідносилися і порівнювалися.

Отже, в групі досліджуваних учнів 8-го класу ми отримали наступні результати: співвідношення відсотків за сферами кола «реального» складає такі показники: сім'я – 36 %, навчання – 23%, кохання – 19%, спілкування – 22%. Життєві компоненти кола «ідеального» для 8 класу були розділені таким чином: сім'я – 36%, навчання – 19%, кохання – 25%, спілкування – 19%.

Порівнюючи результати можна побачити, що існує відмінності у всіх сферах між обома колами. Відмінність у сфері «навчання» говорить нам про бажання учнів зменшити вплив навчання на їх життя. Відмінності у сфері «кохання та особисте життя» можуть свідчити про прагнення в житті більше часу приділяти особистому життю. Сфера «спілкування» характеризується необхідністю зменшення та обмеження соціальних контактів та взаємовідносин.

Аналіз результатів 11 класу, за даною методикою, дав нам наступні результати: співвідношення за сферами «реального» складає: сім'я – 33%, навчання – 25%, кохання – 22%, спілкування – 20%. Компоненти «ідеального» співвідносяться наступним чином: сім'я – 34%, навчання – 18%, кохання – 28%, спілкування – 20%.

Дані, отримані при порівнянні сфер «навчання та робота», можуть свідчити про незадоволеність старшокласниками наявною насиченістю навчального процесу, що викликає бажання суттєво зменшити його прояв у життєдіяльності. Відмінності у сфері «кохання та особисте життя» можуть бути викликані бажанням учнів приділяти більше уваги власному особистому життю аніж це робиться в даний момент. Тому, проаналізувавши та порівнявши організованість життєвого простору учнів-старшокласників у реальному та ідеальному,

можемо сказати, що існують певні відмінності. Це свідчить про те, що учні не повністю задоволені своїм життям, вони прагнуть змін в ньому.

Такі результати можуть бути викликані як зовнішніми обставинами (зміна соціальної ситуації розвитку, вплив оточення на думки та плани учня, політична та економічна ситуація в суспільстві), так і внутрішні чинники (протікання кризи юнацького віку, особливості темпераменту та характеру учня і т. д.).

Після проведення методики «Життєвий простір» зі студентами 5-го курсу, ми отримали такі результати: співвідношення сфер «реального» виглядає наступним чином: сім'я – 28%, навчання – 24%, кохання – 28%, спілкування – 20%. Співвідношення сфер «ідеального» дають нам наступні результати: сім'я – 33%, навчання – 19%, кохання – 27%, спілкування – 21%.

Отже, відмінності в сфері «сім'я» можуть свідчити про те, що студентам бракує контакту з сім'єю, спілкування з її членами. Причиною цього може бути постійна зайнятість студента навчанням, проживання в іншому місті і т.д. Наявність відмінностей у сфері «навчання та робота» можуть бути викликані незадоволенням студентів, через постійну зайнятість їх у навчальному процесі.

Несуттєвими є відмінності у сферах «кохання і особисте життя» та «спілкування». Тому, ми не можемо тут говорити про присутність незадоволення у даних сферах. Аналіз даних, отриманих після проведення методики з дорослою категорією досліджуваних, дав нам такі результати: за «реальним» життєвим простором ми спостерігаємо такий розподіл сфер: сім'я – 35%, навчання – 33%, кохання – 16%, спілкування – 16%. Співвідношення даних кола «ідеального» має такий вигляд: сім'я – 40%, навчання – 19%, кохання – 26%, спілкування – 15%. Відмінності сфери «сім'я» можуть свідчити про недостатність контактів та спілкування з сім'єю, що може викликатися перевантаженістю на роботі, відсутністю вільного часу у людини.

Достатньо суттєвою є відмінність у сфері «навчання та робота». Тут дорослі досліджувані виявили прагнення зменшити кількість проведеного часу на роботі (чи навчанні) до мінімуму. Тобто, можемо говорити про перевантаженість прояву даних сфер у житті досліджуваних і можливе вигорання. Прагнення змінити реальний стан прояву сфери «кохання та особисте життя», говорить нам про те, що досліджуваним бракує кохання, частоти зустрічей та спілкування з коханою

людиною, що може бути пов'язане з браком вільного часу та постійною зайнятістю людей. Цікавою є результати порівняння сфери «спілкування», що дають змогу говорити про бажання досліджуваних зменшити кількість контактів та комунікацій з іншими людьми.

Причиною цього може бути прагнення приділяти більше уваги рідним та близьким і обмежити коло спілкування з оточуючими. Взагалі вибірка дорослих продемонструвала найбільші відмінності у уявленні респондентами свого реального та ідеального.

Роблячи висновки щодо результатів проведеного дослідження можна зазначити наступне:

- на основі першої методики «Цінності особистості» ми отримали результати, які свідчать що основні домінуючі цінності та ті, які є найменш цінними для досліджуваних – залишаються незмінними для всіх груп досліджуваних. Тобто, можна сказати, що те, що є цінним для людини в шкільному віці, залишається важливим протягом всього життя, хоч і зазнає певних впливів оточення, внутрішньо особистісних змін.
- результати методики «Індекс життєвого стилю» свідчать про те, що від підліткового періоду до періоду дорослості людини, переважає такий психологічний захисний механізм як регресія, тобто повернення на більш ранні форми поведінки. В дорослому віці люди частіше застосовують такі захисні механізми як витіснення, заміщення, компенсація, гіперкомпенсація. Тут можна зробити висновок про те, що до настання повної незалежності від батьків, самостійності, людина захищається від негативного впливу проблем завдяки інфантильності у поведінці, небажанням самостійно справлятися з власними проблемами. В дорослому віці людська психіка, як сформована стійка структура, використовує різноманітні захисні механізми, здатні як найкраще уберегти від негативів ззовні.
- за методикою «життєвий простір особистості» можемо говорити про незадоволеність усіх категорій досліджуваних власною організованістю життя. Зміни реальності в уяві досліджуваних вимагає практично кожна із сфер життя людини. Саме це і є головною перспективою подальших досліджень.

Література

1. Ключко В. Е. Самореализация личности как проявление самоорганизации в психологических системах // В.Е.Ключко, Э.В. Галажинский. Самореализация личности: системный взгляд – Томск: Изд-во Томского университета. 1999. – 253 с.
2. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А.Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 487 с.
3. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание: о месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира / Рубинштейн С. Л. – М.: Изд. АН СССР, 1957. – 328 с.
4. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності /Титаренко Т. М. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
5. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Эльконин Д. Б. – М.: Педагогика, 1989. –560 с.

Individual components of the lifeworld, namely the values of personality, features of living space and lifestyle options are analyzed in the article. A comparison of the levels of given parameters at different age stages is given. The dynamics of psychological protection mechanisms of the individual from pupil to young professional stage of life is analyzed. The state of life organization's dissatisfaction of all studied respondents is fixed. The gap between actual and desired lifeworld is increasing in the process of growing up.

Keywords: *life-world, living space, personal values lifestyle, psychological protection mechanisms*